

Konfidentiell

INDUSTRIENS UTREDNINGSSINSTITUT

**BEHÖVER SMÅINDUSTRIEN
EN BÄTTRE ORGANISATION?**

AV

AXEL IVEROTH

STOCKHOLM

1944

INDUSTRIENS UTREDNINGSPENSTITUT

BEHÖVER SMÅINDUSTRIEN
EN BÄTTRE ORGANISATION?

Av

Axel Iveroth

Stockholm

1944

Behöver småindustrien en bättre organisation?¹⁾

När man vill förklara, varför produktionen i små driftsenheter ofta äger förvånansvärd konkurrensförmåga gentemot produktionen i större skala, hänvisar man mest till ett flertal mycket ovägbara fördelar. Anpassningsförmåga, företagsledarens nära kontakt med driften, personliga arbetsförhållanden o.s.v. Det finns mera konkreta kostnadsänkande faktorer, exempelvis enkel administration och kontorsorganisation, stark detaljspecialiseringsförmåga, låga anläggningskostnader. Man kan icke heller bortse från, att det finns tendenser i den tekniska och ekonomiska utvecklingen, som i vissa avseenden och på vissa områden gynna de små enheterna (elkraften, bilismen m.fl.). Utan att underskatta värdet av sådana faktorer måste man emellertid räkna med att småföretagen i framtiden komma att allt starkare få känna trycket från de mera mätbara effektivitetsvinster, som bestå i långa serier, standardisering, integration o.s.v. Jag skall i det följande ange några omständigheter som peka i den riktningen. Omständigheter som tyda på att även om småföretagen, åtminstone vissa typer, komma att behålla eller i särskilda fall kunna öka sin konkurrenskraft, så kommer ändå utvecklingen att på väsentliga punkter gå dem emot, medförande en friktionsrik anpassningsprocess. Med utgångspunkt från denna karakteristik av läget skall jag sedan diskutera småindustriens organisationsfrågor.

1931 års företagsräkning redovisar inom industri och hantverk 90.000 företag. Av dessa företag ha 82.000 färre än 10 arbetare. De sysselsätta 175.000 arbetare och ha en omsättning på 1.000 milj.kr. 6.000 företag ha mellan 10-50 arbetare. Dessa sysselsätta 130.000 arbetare och ha en omsättning på något mer än 1.000 milj.kr. Antalet företag har givetvis sedan 1931 avsevärt ökats. Enligt folkräkningen har exempelvis antalet företagare inom träindustrien mellan åren 1930 och 1940 ökat från 10.000 till 15.000. På byggnadsverksamhetens område har företagarantalet fördubblats från 13.000 till 26.000.

De flesta av denna mångfald företag äro av bestämda skäl avgränsade till sin storlek och deras antal är en funktion av omfattningen och expansionen av produktionen i övrigt. Detta gäller först och främst hantverket, serviceverksamheten, tjänstepresterande företag av olika slag. I kommerskollegii årliga industriberättelse redovisas cirka 18.000 företag.²⁾ Man kan nog utgå från att alla hantverks- och industriföretag, som falla utan-

1) Föredrag för S.I.F:s branschombudsmän den 11/5 1944.

2) Nedre gräns i kommerskollegii urval är 10 arbetare eller 15.000 kr. omsättning.

för industristatistiken, torde utgöras av sådan sekundärproduktion med relativt stor stabilitet med avseende på företagets omfång. Säkerligen kan även en betydande del av industristatistikens 18.000 företag hänföras till denna kategori. Nära 12.000 av dessa 18.000 ha mindre än 10 arbetare. Säg att två tredjedelar, 8.000 företag, vilket nog är för mycket, av dessa 12.000 äro hantverks- och serviceföretag. Förutsättningarna för de på detta sätt avgränsade småföretagskategorierna att bestå och även växa i omfång äro relativt goda, om expansionen inom den grundläggande produktionen fortsätter.

Det återstår emellertid efter den gjorda avskiljningen 10.000 företag, som äro industrier i mera egentlig bemärkelse. Ungefär 1.000 av dessa ha mer än 50 arbetare. Om man går litet lägre än 50 arbetare för att avgränsa "storindustrien", så torde väl återstå cirka 7.000-8.000 företag, som äro småindustrier.

Ser man närmare efter, hur denna småindustri är sammansatt, kan man särskilja en mera stillastående och en mera dynamisk grupp. Den stationära gruppen består av 1) hela branscher, där samtliga företag liksom stannat i växten (klädhängare, beslag, spik etc.), 2) företag med lokalt eller på annat sätt begränsad marknad, som avgör företagsenhetens omfång, 3) småföretag, som fortleva utan egentlig expansion såsom undervegetation inom branscher med även större företagsenheter. Vid sidan av dessa stillastående småindustrier finner man en typ av företag alltid stadda i tillväxt. Underifrån tillföres denna grupp nya företag genom nybildningar liksom ständigt vissa företag avgå ur gruppen genom att de växa upp i högre storleksklass. Naturligtvis kan denna klassificering icke tagas till utgångspunkt för någon schematisk indelning av småindustrien. Den syftar endast till att karakterisera två olika typer av småindustriföretag.

Om det är riktigt, att fördelen för vissa företag av att vara små avtar, så blir det i första hand den stationära typen av företag som kommer att trängas. Frågan är nu om den andra, den växande, typen av småindustri kommer att påverkas på samma sätt och av samma faktorer eller om det finns speciella faktorer, som kommer att påverka dess frekvens. För att uttrycka saken mer konkret: kommer tillströmningen av nya företag, nybildningen, att fortsätta i samma takt, ökas eller minskas? Det är icke osannolikt att det senare alternativet inställer sig. Vilka äro de för småindustrien ogynnsamma tendenser som göra sig gällande? Jag skall försöka ange några. Det blir en ensidig och mörk målning men det är med avsikt. Jag har redan reserverat mig för att positiva faktorer kunna göra sig gällande. Jag specificerar endast de negativa - för att ställa i skarpare

belysning både organisationsbehovet och de samarbetsuppgifter, som kunna föreligga. Att denna uppläggning bygger på antagandet, att det finns mer som är ogynnsamt än som gynnar småindustrien är ju självklart:

1. Vi ha passerat det grundläggande skedet i den industriella produktionens utveckling; de stora enhetliga och för livsföringen oundgängliga behoven ha lokaliserats och motsvarande produktion har vuxit upp. Detta gäller exempelvis livsmedels-, textil- och skobranscherna. I sådana fall ligger nu det väsentliga arbetet på att organisera produktionen i stort efter de krav som rationell produktions- och distributionsteknik förutsätta. Att detta innebär en koncentration av driften till följd av exempelvis de långa seriernas ekonomi är uppenbart. Det är möjligt, att man inom sådana branscher kan via koncentrationen komma fram till en viss återspridning av produktionen på smärre enheter. Men detta betyder i varje fall icke, att företagskoncentrationen minskar.

2. Arbetet att genom nya tekniska framsteg skapa underlag för ny produktion har liksom lyfts upp på ett högre tekniskt plan. Förutsättningarna äro icke längre desamma för teknisk uppfinningsförmåga och fantasi att göra sig gällande med början i små företag. Numera vinnas de nya tekniska framstegen i högre grad genom en stort organiserad kapitalkrävande teknisk forskning. Även det praktiska nyttiggörandet av forskningsresultaten kräver ofta stora kapitalinsatser.

3. De båda nämnda utvecklingstendenserna komma uppenbarligen att begränsa förutsättningarna både för den stillastående och den expanderande småindustrien: utrensning av småföretag inom vissa branscher genom specialisering, begränsade möjligheter att realisera produktionsexperiment i liten skala. Det förefaller som om dessa tendenser i vissa avseenden redan börjat göra sig gällande och utgöra orsaken till den krympning av mellanklasserna inom industrien, som enligt industristatistiken successivt ägt rum. Det råder icke heller tvivel om att den ökning av de allra minsta företagsklasserna, som ägde rum fram till år 1935, väsentligen hänförde sig till sekundärproduktion, stationära företag av hantverksmässig och serviceartad karaktär (bilismen). Under perioden 1935-1940 har tillbakagången även för de lägsta storleksklasserna i industristatistikens material varit markerad medan en mycket kraftig uppgång ägt rum för de allra största företagen. Företag med över 500 arbetare ha ökat sin procentuella andel i totala arbetarantalet från 23.6 till 28 %, medan alla övriga storleksklasser minskat,

även de allra minsta. Åldern bland småföretagare har höjts, ett ytterligare om än något osäkert tecken på minskad växtkraft hos småföretag.

Den kraftiga ökning av företagantalet inom vissa branscher, som framgår av jämförelsen mellan folkräkningarna åren 1930 och 1940, kan till en del bero på förändringar i yrkesklassificeringen. Ökningen har företrädesvis ägt rum inom branscher, träförädling och byggnadsverksamhet, där gränsen mellan företagare och arbetare är mycket växlande och oklar. Rekryteringen av småföretag inom dessa branscher torde dessutom ha en benägenhet att gå utöver eller i varje fall ske i fel riktning i förhållande till produktionens egentliga expansionsmöjligheter (kopiering). Det anses lätt att arbeta i trä. Sågverkens strukturris har friställt arbetskraft med en viss yrkesfärdighet.

4. Småföretagens förutsättningar synas vidare komma att begränsas av ett flertal företeelser inom den moderna samhällsutvecklingen. Jag skall icke utförligare gå in på denna fråga utan endast göra en uppräknin-
ning. Först bör det framhållas, hur de vidgade reglerande och planerande åtgärderna, exempelvis stadsplanering, patentlagstiftning, utgöra ett hinder för företagens fria växt. Man kan också peka på skattelagstiftningen och skattetrycket, som icke gynnar självständig nyproduktion, och vidare på banklagstiftningen, som icke heller är utformad på ett sätt som är till fördel för den initiativrike men kapitalfattige företagaren. Man bör också komma ihåg, att i vår tid andra arbetsuppgifter inom samhället än näringslivets företagsamhet bjuda konkurrens om de goda företagarebegåvningarna: fackföreningsrörelse, näringsorganisationer, politik och förvaltning ställa allt större anspråk på handlingskraftig, administrativ personal i olika ställning.

5. Det bör också i detta sammanhang uppmärksammas, att den koncentrationsprocess som ägt rum inom industrien i de krigförande länderna sannolikt kommer att därstädes medföra en bestående förskjutning uppåt av företagsstorleken. En sådan utveckling kan då icke undgå att även få inflytande på utvecklingen här i landet. Den branschvis erforderliga och begynnande koncentrationsprocessen kommer kanske att finna ytterligare drivkraft i en konkurrens från utlandet, som bygger just på branschspecialiseringens fördelar.

6. Man kan icke heller dölja risken, att metoden att inkoppla småföretagen som underleverantörer till storföretag, vilket ju och med rätta betraktas som ett sätt att stödja småindustrien, också kan komma att gå ut över företagets självständighet, utgöra ett steg på vägen mot decentraliserad stordrift. Den mera instabila formen av underleverantörssystem, där småföretagen få ta topparna i belastningen vid moderföre-

taget och därigenom även dalarna, utgör däremot icke något föreningsband men väl en anledning till intresseemotsättningar.

7. En ytterligare faktor vilken kan komma att inverka på småindustriens existensvillkor utgör den stegrade uppmärksamhet på produktionens effektivitet, som gör sig gällande från konsumenternas sida och från samhällets sida. Man har liksom upptäckt rationaliseringens betydelse, och även det politiska kravet på omdaning i socialistisk riktning av näringslivet motiveras nu med effektivitetskrav. Man kan ju ställa frågan, i vilken mån dessa önskemål om effektivitet praktiskt skulle få eller kunna förverkligas, om de politiska planerna fullföljdes. Antar man emellertid att vi i huvudsak få behålla ett fritt näringsliv, komma otvivelaktigt dessa politiska rationaliseringsönskemål, uttryckta genom kooperationen och arbetarrörelsen, att påskynda den rationaliseringsprocess overhead, som det fria näringslivet är eller får lov att vara berett på att självt genomföra.

Oavsett vilka återverkningar på småföretagens villkor de politiska planerna skulle få, om de realiserades, föreligga nu dessa planer med målmedvetna krafter bakom sig. Ett medel i strävandena att förverkliga dem är givetvis att söka splittra den motståndskraft, som det fria näringslivet utgör. Det är den omständigheten, som måste sättas i samband med de utvecklingstendenser jag nyss berört. Man har på radikalt politiskt håll mycket klart för sig, att det ur taktisk politisk synpunkt vore av stort värde att få de mångtaliga och ur valmanssynpunkt icke betydelselösa små industriidkarna om icke på sin sida så dock i en mera passiv position. Därför vill man hålla sig väl med dem, icke endast underlåta att hota dem, utan direkt visa sin omtanke om deras bestånd. Möjligheterna för en sådan politik växa givetvis med missnöjesfenomen, förorsakade av strukturella omvandlingar i näringsstrukturen, vilka gå ut över de smärre enheterna. (Det är uppenbart att jordbrukarna i ungefär samma belägenhet ha en politisk nyckelposition.) Utsikterna att utan större indignation socialisera de större företagen ökas, om staten odlar intresset att skydda och utveckla de små, som hotas av koncentrationen. Rationaliseringskravet på längre sikt torde i detta läge icke ägnas mycket bekymmer. Att det kan bli svårt att låta allmänna effektivitetskrav gå ut över den part, som medverkat till att hämta in den taktiska vinsten, låter emellertid redan den omständigheten förstå, att ett statligt intresse att stödja småföretagen på vissa punkter går ganska utpräglade trygghetssträvanden bland småföretagen till mötes, framför allt inom hantverket.

Jag nämnde, att man beträffande hantverket (och servicöverksam-

heten) vågade antaga, att dess utrymme växte i samma grad som köpkraften vidgades genom den grundläggande produktionens expansion. Men kunde anse att detta borde innebära, att utgångspunkten för politiska strävanden att vinna denna företagsamhet för statshushållningsidén vore relativt begränsad, i varje fall att icke samma farhågor behövde hysas som beträffande småindustrin. I själva verket ligger icke saken till på det sättet. Av traditionella skäl, som jag strax skall beröra, och till följd av vissa förhållanden på den industriella arbetsmarknaden, har hantverket en utpräglad förståelse för samhälleliga reglerande och ordnande ingripanden. De arbetsmarknadsförhållanden jag syftar på äro följande. Industrien kräver liksom hantverket yrkeskunnighet av de flesta av sina arbetare, men en specialiserad yrkeskunnighet. I den meningen, att en ständigt ökande massa av folket lärt sig industriarbetets skilda handgrepp, har yrkeskunnigheten vuxit. Samtidigt som det moderna näringslivet äger en betydande tillgång i sin förmåga till strukturell själv Anpassning efter teknikens och efterfrågans förändringar, uppstå som bekant även periodiska svårigheter att bringa de ekonomiska faktorerna till samarbete. Den av båda dessa orsaker för längre eller kortare tidrymder friställda arbetskraften äger mestadels någon yrkeskunnighet i vissa fack, ofta tillräcklig att i förening med litet företagsamhet utgöra en hjälplig grund för självständig yrkesutövning. Härigenom uppstår en ständig rekryteringsreserv för ett flertal småföretagaryrken. Trycket från denna på den bestående företagsamheten förstärkes under djupgående kriser och vid avtagande expansionskraft hos näringslivet.

Detta är en av förklaringarna till de starka kraven från hantverkets sida på kompetensregler och överhuvud möjligheten att åtnjuta statens stöd. En småföretagsvänlig socialistisk politik torde av detta och även andra skäl ha ganska goda förutsättningar att vinna framgång inom hantverkarkretsar.

Ställer man samman dessa synpunkter på småindustrins och hantverkets läge är det uppenbart, att teser sådana som att statliga konsumtionsbefrämjande åtgärder skapa en stabil inkomstnivå och avsetningsmarknad för småföretagen ha utsikter att vinna behör bland småföretagen. De ha också prövats vid förstamajtalen i år. Att även i övrigt de antydda tankegångarna icke äro konstruktioner utan utgångspunkt för praktiskt handlande vittnar, för att taga ett exempel, finansminister Wigforss' föredrag inför Svensk industriförening i Jönköping för något år sedan, vari han dels yttrade, att det icke kan vara fråga om att socialisera småföretagen, dels lovade dessa statens hjälp för att

öka deras konkurrenskraft mot storindustrin. För några dagar sedan har han antytt samma tankegång vid ett föredrag på Stockholms Köpmansklubb. Det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet behjärtar vidare småindustriens behov av stöd, bl.a. skall för småindustrin "öppnas vägar till främmande marknader". De s.k. företagarföreningarna,¹⁾ vilka sortera under socialdepartementet, och vilkas låne- och subventionsverksamhet finansieras med arbetslöshetsmedel, få betraktas som ett uttryck för samma strävan.

Mot denna bakgrund framstå de splittrade organisationsförhållandena på småindustriens område som en svag sektor i den fria företagsamhetens front. Man får givetvis icke se problemet så begränsat, att det endast gäller att kanalisera, att utjämna den irritation och det missnöje, som den väntade strukturella utvecklingen kan medföra, ehuru detta är en första och viktig uppgift. Det är ur det fria näringslivets synpunkt icke önskvärt att förhindra en utveckling i riktning mot ökad effektivitet, även om detta i vissa fall skulle gå ut över småföretagen. Men det är samtidigt önskvärt att bibehålla och främja dessa i den mån de äro effektiva beståndsdelar i näringslivet. Det är ur den större industriens synpunkt önskvärt att vidmakthålla balans mellan olika storleksklasser. En alltför stark koncentration av företagsamheten tenderar att i sig själv bli ett argument för socialisering. Därför bör det vara ett gemensamt intresse inom industrien att söka vidmakthålla och förbättra förutsättningarna för nybildning av företag och att finna former för konkurrensstärkande samverkan bland småföretagen. Det senare är en svår uppgift, ty det gäller att på samma gång samla småföretagen kring en klar principiell linje med frihet och konkurrens som riktmärken och att finna samarbetsformer, som icke strida mot denna målsättning. Men det betyder också att den större industrien får lämna sitt bistånd till att upprätthålla småföretagens konkurrensförmåga. - Det är under alla förhållanden givet att man utan ett fastare organisatoriskt grepp om småindustrin saknar både utgångspunkt och medel för ett aktivt stöd åt småindustrin.

Jag skall först diskutera organisationsfrågan i trängre bemärkelse och därefter något gå in på frågan om organisationsväsendets arbetsuppgifter. I båda faller ser jag problemen i huvudsak från den

1) Företagarföreningar finnas för närvarande i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands, Gävleborgs, Värmlands och Bohus län. Närmare om deras verksamhet i A. Iveroth: Småindustri och hantverk i Sverige, sid. 138 ff., samt i S.O.U. 1940:14, sid. 34 ff.

större industriens utsiktspunkt.

Industrien har endast i undantagsfall vuxit upp ur hantverket. Småindustrien är icke någon mellanform vare sig historiskt eller strukturellt mellan hantverk och industri. Ändock är det svårt att draga en bestämd gräns mellan hantverk och industri. Generellt är detta icke möjligt därför att alla mätbara kännetecken såsom arbetarantal, omsättningens storlek etc. icke utan karakteristiska bestämningar kunna avgränsa produktionsformen. I det enskilda fallet är det naturligtvis lättare att skilja mellan vad som är ett hantverks- eller ett industriföretag. När det gäller den organisatoriska hemhörigheten inom gränsområdet hantverk-småindustri, ankommer det emellertid på den enskilde företagaren eller företagsledaren att avgöra, vart företaget skall räknas. Och då har det hittills visat sig, att de små industriföretagen föredragit att hänga ihop med hantverket. Sveriges Hantverks- och Småindustriorganisation¹⁾ (S.H.S.O.), har mellan 4- och 5.000 medlemmar, som äro små industriföretag i verklig mening, medan småindustrien endast i begränsad utsträckning är organiserad inom de egentliga industriorganisationerna. Förklaringarna härtill äro flera. För det första ha företagarna liksom folk i allmänhet uppfattningen, att sambandet historiskt och på annat sätt mellan hantverk och industri är starkare än det, åtminstone ur produktionssynpunkt, i själva verket är. De små industriföretagen ha sålunda redan från början ansett sig själva höra samman med hantverket. Om detta vittnar ju bl.a. den rikliga förekomsten av s.k. fabriks- och hantverksföreningar eller hantverks- och industriföreningar, nybildade på olika orter i landet efter skräväsendets avveckling genom 1846 års fabriks- och hantverksordning. Att småindustrien fortsatt att hänga ihop med hantverket har sedan berott på att småindustrien i känslan av sin egen styrka och under den allmänna industriella expansionen icke ansett sig behöva något organisatoriskt stöd. Småindustrien har, för att citera Geijer, vilket numera hör till en näringspolitisk betraktelse, känt att "stark ström går med egna vågor genom havet". Och hantverksföreningarna ha endast i ringa grad kunnat tillvarataga den under utveckling stadda småindustriens intressen. Deras förnämsta programpunkt har varit och är återgång till någon slags reviderad form av skråsamhället. Den energi med vilken de flertaligare hantverkarna omfattat denna strävan har dominerat, därför att småindustrien i egentlig mening

1) Fram till 1941 Sveriges Hantverksorganisation (S.H.O.).

icke brytt sig om att göra sin röst hörd. Dessa, som det åtminstone hittills måste förefalla, platoniska strävanden parade med uppfattningen, att det egentligen icke lönar sig att göra något i väntan på idealordningens införande, har förvandlat hantverkets organisationsväsende till väsentligen en rörelse för sällskaplig samvaro - i vilken småindustriidkarna icke haft något emot att vara kvar. De ha på detta sätt blivit inkopplade och kvarhållna i felaktigt organisatoriskt sammanhang. De starkt konserverande tendenser, som hantverket företräder, äro ur allmän synpunkt icke förenliga med småindustriens intressen och i den mån behovet av effektivare organisatoriskt samarbete gör sig gällande är den traditionella sammanbindningen ett hinder för utvecklingen.

Att detta sätt att se på organisationsförhållandena är berättigat, omvittnar icke minst det misslyckade försöket att skapa en funktionsduglig hantverks- och småindustriorganisation av S.H.S.O. Konservativa hantverksskretsar, vilka ha majoritet och ledning i S.H.S.O., ha genom passivitet och direkta motaktioner förhindrat att grundtanken i organisationsförslaget kunnat förverkligas. De krampaktiga försöken att bilda en självständig småindustriorganisation illustrera också hur splittring och konservatism stå i vägen för ordnade och effektiva organisationsförhållanden. Småindustriens Centralförbund, (S.I.C.), det första försöket att organisera småindustrien självständigt, kom till i början på 30-talet som en reaktion mot hantverksorganisationens traditionsbundna och släppa livsyttningar. Förbundets verksamhet blev icke omfattad med större intresse från småindustriens sida. Därtill bidrog givetvis att dess ledning anförtroddes några misslyckade existenser, på sitt sätt ett exempel på värdesättningen av organisationsarbetet. - Man har på småindustrihåll en känsla av att de nuvarande förhållandena icke äro tillfredsställande. Men man saknar vana att lösa organisatoriska frågor, vissa småindustrietskretsar äro fortfarande ointresserade, hantverkets organisationer stå i vägen. De fortsatta organisationstrasslet i Jönköping exemplifierar detta ytterligare.

En kort beskrivning av Jönköpingsorganisationernas öden kan vara på sin plats, särskilt med hänsyn till att Sveriges Industrieförbund, (S.I.F.), vid ett tillfälle sökt hjälpa dem till rätta.

S.I.C. hade, enligt uppgift, när det var som störst 1.700 medlemmar. Denna organisation trädde strax före kriget i kontakt med S.I.F. Den önskade samarbete, vilket också kom till stånd i form av en samarbetskommitté. På förslag av denna upprättades sedermera en s.k. underleveransbyrå. Det visade sig emellertid ganska snart, att S.I.C. inte var så representativt för småindustrien, som det hade föregivit

sig vara. Revideringen av medlemsregistret visade att föreningen endast hade något över 500 betalande medlemmar. Man uttalade från småindustriorganisationens sida vid olika tillfällen önskemål om en sammanslagning med Industrieförbundet. Inom S.I.F. fick man också alltmera klart för sig, att småindustriorganisationen icke var kapabel att föra ett självständigt liv. Det ansågs emellertid, att man först borde pröva utvägen att organisera småindustrien i anslutning till hantverksorganisationen, detta med hänsyn till det betydande antal småindustrier, som redan fanns inom denna organisation. Farhågan, att småindustrien skulle "komma bort" eller i varje fall känna sig bortkommen vid sidan av storindustrien med dess dominerande arbetarsiffror spelade även in, då tanken att omedelbart upptaga den i S.I.F. avvisades. Från S.I.F:s sida gjorde man därför ansträngningar att få småindustri- och hantverksorganisationerna att gå tillsammans. Meningen var, att hantverksorganisationen skulle delas på två sektioner, en för hantverk och en för småindustri. Båda dessa sektioner skulle byggas ut med branschföreningar. För småindustrien betydde detta, att branschföreningar måste nybildas. Hantverket hade redan sina yrkesförbund.

Det fördes segslitna förhandlingar om sammanslagningen med S.I.F. som förmedlande part. Man kom också till en uppgörelse, vilken dock i sista stund stjälpes genom en kupp inom S.I.C. Det gick till på det sättet, att ordföranden vid årsmötet, sedan detta med 180 röster mot 120 uttalat sig för sammanslagningen, förklarade, att det vid kommunalval brukade krävas $3/4$ majoritet! Följaktligen kunde något beslut icke anses ha fattats. Förbundet blev emellertid så småningom upplöst, men frondörerna nybildade den s.k. Svensk Industrieförening. De båda initiativtagarna till denna, förutvarande medlemmar av styrelsen i S.I.C., blevo emellertid redan efter ett halvår uteslutna ur Svensk Industrieförenings styrelse. Dennestyrelse har sedan vid flera tillfällen bytt ledamöter, senast för någon tid sedan, då en stor del av styrelsen avgick som protest mot att föreningskontoret flyttades till Stockholm. Svensk Industrieförening i dess nuvarande form är en rent ekonomisk intresseförening (bedriver orderförmedlingsverksamhet, har startat ett exportbolag), som genom sitt vederhäftiga namn har lyckats få en viss publicitet som allmän industriorganisation, men vilken, som framgår av det sagda, icke utmärks av någon starkare inre sammanhållning. Den uppgives ha cirka 600 medlemmar, representerande sammanlagt cirka 10.000 arbetare. I verkligheten lär medlemsantalet vara 380. Då är icke hänsyn tagen till att ett femtiotal medlemmar, efter vad det försports, utgick ur föreningen vid det sista årsmötet, då flyttningsbeslutet

fattades. En av de förutvarande styrelseledamöterna uppgives vara i färd att med denna fronderande grupp som kärna organisera en ny förening.

Svensk Industriförening har vissa anslutna branschföreningar nämligen följande: Svenska Triksåindustriföreningen (med enligt uppgift 120 medlemmar), Silke- och Triksåfabrikantföreningen, Kemisk-Tekniska Industriföreningen, Likkistfabrikantföreningen och Slipsfabrikantföreningen. Andra föreningar sägas vara under bildande. Organisationen utger tidskriften "Svensk Industriförening". Dessutom utger en av de förutvarande styrelseledamöterna, som har anknytning till Smålands Folkblad, en egen tidskrift, "Fabrikanten".

Hantverksbetonade företag få icke bli medlemmar i Svensk Industriförening. Medlemmarna skola vara mindre eller medelstora industrier. Föreningen säger sig inte vilja ha något att göra med underleveransbetonade småindustrier. Man riktar sig till den "helt självständiga och direktlevererande" småindustrien. Föreningen lever uppenbarligen mycket på krisproblem och missnöje, vill hävda småindustriens intressen vid ransonering etc. Triksåföretagen känna sig exempelvis illa behandlade i någon tullfråga. Det intryck man får, då man närmare betraktar Svensk Industriförening, torde väl vara, att dess existens knappast behöver tillmätas någon betydelse, om man diskuterar att på allvar organisera småindustrien.

Sveriges Hantverks- och Småindustriorganisation, som den kallas efter sammanslagningen år 1941 med Småindustriens Centralförbund, är uppbyggd på cirka 400 lokalföreningar med tillhoppa närmare 25.000 medlemmar. Varje förening är formellt delad på två sektioner, en för hantverk och en för småindustri. Medlemmarna äro skyldiga att deklarerera, vilken sektion de önska tillhöra, något som de emellertid vanligtvis underlåta. Föreningarna äro länsvis sammanslutna i distrikt. Vem som helst kan egentligen bli medlem i en lokalförening. Det system, som ligger till grund för representationen i distriktsorganisationen och i den vartannat år hållna kongressen, är synnerligen invecklat. Men det hela går ut på, att det skall finnas vissa småindustriombud och vissa hantverksombud. Den nämnda kongressen väljer organisationens överstyrelse. Småindustriombuden vid kongressen välja dessutom som sin speciella överorganisation Småindustriens Centralkommitté, vilken vid sidan av organisationsstyrelsen skall handha småindustriens särskilda angelägenheter. Vid sidan av lokalföreningarna och distrikten finnas i organisationsbyggnaden ett flertal olika nämnder och kommittéer; exempelvis ungdomsgillen, småindustrinämnder, kvinnoklub-

bar etc.

S.H.S.O. driver särskild teknisk och kommersiell upplysnings- och rådgivningsverksamhet, för vilken den erhåller ett statsunderstöd på 25.000 kronor per år. S.I.F. har efter sammanslagningen mellan S.H.O. och S.I.C. förlagt underleveransbyrån i anslutning till S.H.S.O. Byråns verksamhet ligger dock för närvarande nere, då förutsättningarna för dess verksamhet, sedan krigsmaterielproduktionen väl börjat löpa, ansetts alltför begränsade. Småindustrien har haft god sysselsättning.

Den omorganisation av S.H.O., som sammanslagningen med S.I.C. avsåg, och som S.H.O:s kongress godkänt, har som nämnts systematiskt motarbetats av organisationsledningen. Styrelsen föreslog exempelvis vid kongressen i höstas att hela systemet med småindustrirepresentation skulle upphävas. Genom en olyckshändelse lyckades man dock icke få beslut om detta. Den omnämnda Småindustriens Centralkommitté har inte fått något att säga till om, trots att den enligt det ingångna avtalet självständigt skulle sköta rådgivnings- och förmedlingsverksamheten. Självständiga handlingar från dess sida betraktas närmast som misskreditering av hantverksintressena i organisationen.

Förutom i S.H.S.O. är hantverket organiserat i de s.k. yrkesförbunden. Dessa äro sedan ett antal år tillbaka sammanslutna i Yrkesförbundens Representantskap. Detta utgör, som det heter, en rådgivande institution, vilken har att i samarbete med S.H.S.O. pröva ärenden av gemensam natur. Representantskapets ordförande är samtidigt S.H.S.O:s ordförande. Representantskapet har dessutom motionsrätt till S.H.S.O:s kongress, vid vilken dess medlemmar ha rätt att närvara. Det finns många sådana organisatoriska finesser. - Yrkesförbunden ha 24.000 medlemmar. Om denna medlemsstock lägges samman med antalet medlemmar i S.H.S.O. och avdrag göres för dubbelräkningar, kan totalsumman organiserade hantverks- och småindustriföretag uppskattas till cirka 30.000.

Förutom de nu nämnda organisationerna finnas de länsvis organiserade s.k. företagarföreningarna. Det mest karakteristiska draget hos dessa sammanslutningar är, att de ha mycket få privata företag som medlemmar. De stöda sig förutom på socialdepartementet huvudsakligen på landsting, länsstyrelser, kommuner, hushållningssällskap o.s.v. Därför höra de icke hemma i detta sammanhang, men väl i det politiska sammanhang, vari hela organisationsfrågan måste ses.

Försöket att gjuta nytt blod i det ganska förkalkade organisa-

tionsväsendet inom hantverket får sålunda anses misslyckat. Dess byggnad, principiella inställning och arbetsmetoder låta sig icke rubba. När nu en verklig reorganisation av småföretagens organisationsväsende på detta sätt inte kan genomföras, torde det vara lämpligt att pröva, på vilket sätt småindustrien lämpligast skall kunna organiseras i anslutning till den större industriens organisationer. Ty under alla förhållanden torde väl stå klart, att de nuvarande anarkiska förhållandena med sammanslutningar, som dra åt olika håll, icke kunna få bestå.

Fråga är då, efter vilka linjer småindustrien i större utsträckning än nu sker, skulle kunna upptagas i S.I.F. Redan nu består ju S.I.F:s medlemsstock till en betydande del av företag, som kunna betecknas som småindustrier. Företag med mindre arbetarantal än 50 uppgå till mer än 1.100 (se bil. med fördelning av S.I.F:s medlemmar på branscher och storleksgrupper, i jämförelse med motsvarande uppgifter ur industristatistiken). Uppgiften skulle sålunda bestå i att genom några speciella arrangemang göra det mera lockande för småindustrien att ansluta sig till förbundet. Viktigast torde vara, att man på något sätt klargör, att småindustriens intressen speciellt skola tillvaratagas och bevakas.

Man har efter vad det vill synas två huvudalternativ att välja på. Antingen kan man inom varje branschförening upprätta en speciell sektion för småindustriföretag, eller också kan man upprätta en särskild småindustrigrupp, till vilken alla småindustriföretag hänföras. Kombination och komplettering av dessa två alternativ med andra anordningar ger möjlighet till mer nyanserade lösningar. Det förefaller som om det kunde vara en relativt tillfredsställande lösning att låta småföretagen utan sektionsindelning ingå i branschföreningarna, men samtidigt upprätta en särskild småindustrigrupp, där de tillika kunna vara anslutna. Detta lämnar också företagen möjlighet att endast vara med på endera hållet. Småindustrigruppen skulle på detta sätt kunna bli ett forum för småindustriernas allmänna intressebevakning. Sina speciella branschintressen skulle varje småindustriföretag kunna tillvarataga genom att vara medlem i någon branschförening. Är småindustribranschen väl avgränsad, kan man tänka sig att bilda en särskild branschsektion i anslutning till branschföreningen inom den vidare bransch, till vilken småindustrigrenen närmast kan hänföras. (Gäller det någon alldeles fristående småindustribransch kan det vara lämpligt att bilda en särskild branschsektion i anslutning till den allmänna småindustrigruppen.) Jag tror nämligen det är

viktigt, för att få en praktisk inriktning på organisationsarbetet, att i så stor utsträckning som möjligt söka spjälka upp småindustrien, att organisera den efter dess speciella branschintressen (Jfr Sveriges Järn- och Metallmanufaktur-förening). Att inom de stora branschföreningarna, vilka domineras av stora företag, avskilja en allmän småindustriavdelning är antagligen icke så lämpligt. Den skulle bli alltför heterogen och den skulle ofrivilligt få en stämpel av lägre klass över sig, vilket ur samarbetssynpunkt icke vore lyckligt. Småindustriernas allmänna intressen -- såsom små företag -- gentemot storindustrien och samhället, de näringspolitiska specialintressena, böra behandlas och tillvaratagas generellt genom den allmänna småindustrigruppen. För praktiskt ekonomiskt och tekniskt samarbete är systemet med smågrupper eller -sektioner både lämpligt och nödvändigt. Därför torde kombinationen av dessa båda organisationsformer ha mycket som talar för sig.

Frågan om småindustriens representation i mera synliga sammanhang spelar naturligtvis icke minst ur psykologisk synpunkt sin roll. Skulle småindustrien efter arbetarantal representeras i förbundets styrelse, bleve det knappast fråga om fler än en eller två representanter -- som skulle känna sin litenhet. Jag tror därför inte, att småindustrien bör vara representerad i förbundets styrelse annat än via branschföreningarna. Men jag tror däremot det skulle vara klokt att giva småindustrigruppens styrelse vissa representativa funktioner vid sidan av dess uppgift att tjäna som rådgivande organ i småindustriangelägenheter. Det blir kanske också nödvändigt att anställa en särskild ombudsman för småindustriangelägenheter. Hans första arbetsuppgift skulle då bestå i att åstadkomma indelningen av småindustrien i lämpliga grupper och söka på lämpligt sätt anknyta dem till olika branschgrupper -- där detta icke går, till den generella småindustrigruppen.

En annan linje för organisationsarbetet, som dock icke utesluter, att man samtidigt går fram på de vägar, som nyss skisserats, vore att skapa regionala sammanslutningar, förlagda till sådana trakter, där småindustrien är särskilt rikligt företrädd. (Småland, Skåne, Västergötland, Dalarna, Hälsingland.) Det är möjligt, att många samarbetsfrågor på småindustriens område bäst tagas upp med utgångspunkt från lokala förhållanden, att man på det sättet bäst kommer i kontakt med småföretagen och får grepp om deras problem. För närvarande saknar ju industrien över huvud varje lokal organisation. Detta är eller kan i varje fall bli en olägenhet. Behovet framträder exempelvis då staten decentraliserar behandlingen, i varje fall förslagsställandet och verkställigheten, i frågor, som röra näringslivet. I sysselsättningsfrågor

skulle exempelvis företagen ha nytta av att kunna uppträda gemensamt gentemot länsstyrelser och länsarbetsnämnder. När det gäller småindustrien kan man peka på behovet av en motvikt till företagarföreningarna, som kunna få vidgade arbetsuppgifter och upprättas i varje län. Om man sätter upp småindustrikontor på vissa platser i södra Sverige, kan man möjligen förhindra, att företagarföreningssystemet sprider sig.

Till sist skulle jag beträffande organisationsfrågans tekniska sida vilja understryka vikten av att lösningen sker i samförstånd med hantverkarna och S.H.S.O. Jag menar därmed icke, att man skall söka uppnå någon formell överenskommelse utan endast, att man skall försöka få hantverkarna att förstå, att metoden att organisera småindustrien i anslutning till S.I.F. är den riktigaste och bästa lösningen. Det vore nog klokt att framdeles skapa någon samarbetsform, samarbetskommitté eller dylikt, vilken, även om den torde få mycket begränsade praktiska arbetsuppgifter, ändå kunde tjäna som en sammanhållande länk, söka hålla hantverkarna på den gemensamma linjen.

Vad beträffar arbetsuppgifterna för en eventuell småindustriorganisation kan det vara till ledning för en mera konkret och detaljerad diskussion, om jag anger några huvudgrupper.

1. Arbetsuppgifterna ligga till att börja med väsentligen på det allmänna planet. Man bör först och främst söka få en klarare näringspolitisk målsättning att tränga igenom i småindustrien, småindustriens intressen och ställning behöva tydligare definieras och hävdas både gentemot företagen själva och utåt. Detta har hittills försvårats genom småindustriens organisatoriska samröre med hantverket. Ett av organisationsarbetets mera väsentliga syften är att ställa smärre och större industri på gemensam front. Att detta innebär, att vissa och icke så små friktionsmoment måste övervinnas, är uppenbart. Det viktiga är, att denna intresseutjämning sker inom företagens egna led, att debatten och avvägningen av den mindre och den större industriens synpunkter och intressen försiggår inom organisationens ram.

2. Organisationen har vidare till uppgift att bevaka de speciella intressen, som småindustrien kan ha i olika närings- och samhällspolitiska frågor. Arbetsuppgifter av detta slag föreligga exempelvis beträffande bank- och skattelagstiftningen, handelspolitiken, yrkesutbildningen, taxeväsendet på olika områden etc.

3. Organisationen har den viktiga uppgiften att söka få fram lämpliga samarbetsformer, vilka kunna stärka småindustriens konkurrens-

kraft utan att onödigtvis begränsa dess självständighet. Särskilt torde man på detta sätt kunna rationalisera försäljningen. Speciella samarbetsmetoder för att stödja småindustriens export behöva även skapas (i samarbete med Exportföreningen).

4. En ytterligare arbetsuppgift för småindustriorganisationen är att utforska i vilka avseenden och under vilka former småindustriföretagens rationalisering skulle kunna främjas genom teknisk och kommersiell konsultation. Den större industrien har i AB Industribyrån tillgång till en värdefull rationaliseringsrådgivning, vilken dock för de små företagen oftast ställer sig alltför dyrbar. Fråga är, om det skulle vara lämpligt att organisera någon speciell konsultationsverksamhet för mindre industri. Finansieringen av den verksamheten kunde tänkas ske till en del genom allmänna anslag från organisationerna och till en del genom speciella avgifter av företagen.

Det är ganska givet, att det kommer att vara förenat med både besvär och kostnader att taga upp småindustrien i organisationerna i den omfattning, som här förutsatts. Medlemsavgifterna från de nytilkommande småföretagen komma knappast, och allraminst i början, att räcka till för att täcka de kostnader, som utvidgningen av organisationsarbetet kommer att draga. Redan ökningen av industrikalenderns omfång (kan den delas upp?) och upplaga, torde bli ganska dyrbar. Denna kostnadsfråga får bedömas mot den antydda näringspolitiska och rent politiska bakgrunden.

För att ange ramen för möjligheterna att på längre sikt främja den mindre industrien skulle jag till slut på en viktig punkt vilja fullfölja den tankegång som utgjorde utgångspunkt för mitt föredrag. Småindustriens läge, förutsättningarna att stärka detta och åtgärderna i detta syfte måste ses i förhållande till den långsiktiga utvecklingen inom produktionen i dess helhet. Särskilt nödvändigt är detta, då man diskuterar möjligheterna att gynna nybildningen av småföretag.

På sina håll inom den nationalkonomiska forskningen har man hävdat uppfattningen, att det institutionella sparandet är för stort i förhållande till de föreliggande potentiella nya investeringsobjekten (och vill däri se en förklaring till skärpningen i de ekonomiska kriserna). Därav drar man slutsatsen, att sparandet bör begränsas. Detta betyder i själva verket, att man antar, att det i framtiden icke skulle finnas utrymme för en så hastig och omfattande teknisk utveckling, som hittills. Underlaget för produktionens expansion skulle med andra ord successivt begränsas. Det torde väl icke vara alldeles givet, att detta

antagande är riktigt. I varje fall är det svårt att framlägga en övertygande bevisning i den riktningen. Men det kan vara riktigt i den meningen, att det i framtiden kräves större ansträngning för att finna investeringsobjekten. Att arbetet att söka och driva fram nya investeringsobjekt blir mer arbetskrävande, och att det enskilda näringslivet ställes inför en motsvarande intensifiering av sina ansträngningar att skapa utvignings- och utvecklingsmöjligheter för produktionen föreligger ju redan talande uttryck för i den tekniska forskningens starka expansion. Ett tecken på utvecklingsarbetets mera krävande karaktär är därvid den betydande medverkan, som samhället, staten, lämnar eller ansetts böra lämna för att finansiera den tekniska forskningen. Det är en näraliggande tanke, att det tekniska forskningsarbetet behöver kompletteras med en motsvarande forskningsverksamhet, när det gäller nya marknader och nya behov, bedriven i större skala och spännande över större områden, än hittills varit fallet. Man skulle systematiskt forska efter uppgifter för tekniken att sätta in på, bedriva en från ekonomiska utgångspunkter upplagd uppslagsforskning.

I förevarande sammanhang kan man ställa frågan, om icke ett sådant organiserat sökande efter nya investeringsobjekt skulle ha särskilt stor betydelse och ha särskild aktualitet för rekryteringen av nya småindustrieföretag. På detta område har den tekniska och ekonomiska utvecklingen i särskilt hög grad inneburit en begränsning av möjligheterna att överblicka produktionens olika grenar. Småföretagen måste bildligt talat alltid ligga emellan de större produktionsenheterna, deras tillverkning fylla utrymmet mellan de stora produktionsobjekten. Möjligheterna att utnyttja de produktionstillfällena, som uppstå i anslutning till den större industriens tillväxt, att finna specialmarknader och kompletteringsbehov etc., har för den enskilde företagaren begränsats genom den försvårade överblicken. Det är otvivelaktigt en organisatorisk uppgift att mera systematiskt utforska, vilka områden som äro otillräckligt utbyggda, på vilka punkter kompletteringsbehov föreligga, i vilken riktning man bör sätta in den experimentverksamhet, som kan väntas ge uppslag för smärre produktion. Man kan ifrågasätta, om det icke med hänsyn till den större industriens intresse att bibehålla balansen i storleksstrukturen inom företagsamheten borde finnas förutsättningar att finansiera en sådan verksamhet. Tar man i betraktande den antydda tendensen på kapitalmarknaden förefaller det icke osannolikt att även bankerna skulle hysa intresse att medverka i en sådan "uppslagsforskning". Inlåningsöverskottet är stort. Företagssparandet har minskat bankernas finansieringsuppgifter vid nyproduktion.

Det ligger i annat fall, efter vad det synes, mycket nära till hands att samhället, staten, i egen regi kommer att skapa former för finansiering av nyinvestering och nyetablering. Detta ligger i linje med den nya teknik för spridning av det statliga inflytande över näringslivet, som det på senare tid har visat sig, att man på socialdemokratiskt håll är beredd att gå in för. En synpunkt, som exempelvis finansministern gjort sig till tolk för, gör gällande att om företagens vilja att göra nya investeringar och utvidga produktionen skulle begränsas av den ökade beskattningen, måste staten ta ansvaret för de nya produktionsinitiativen. Man kan på goda grunder antaga, att det bl.a. är detta resonemang, som ligger bakom den punkt i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som uppstår kravet på en statlig affärsbank. Det finns för övrigt redan en i statens regi bedriven reguljär investeringsfinansiering, visserligen hittills hållen i relativt begränsad skala. Jag åsyftar de s.k. företagarföreningarna, vilka ha till uppgift att med statens stöd hjälpa fram småföretag i områden, där företagsamheten anses otillräckligt differentierad, och en utbyggnad av småföretagsamheten skulle motväga arbetslöshetsrisker. Föreningarna ha helt enkelt till uppgift att finna tillverkningsuppgifter och lämpliga företagare, att ge dessa företagare lån och att hjälpa dem med försäljningsarbetet. För närvarande hålles denna verksamhet ihop i Socialdepartementet. Det har varit på tal att på något sätt fastare samordna den, och en central organisation för föreningarna kan säkert mycket lätt komma till stånd. Man skulle på detta sätt få ett organisationssystem som kan tänkas utbyggt i mycket större omfattning, exempelvis i anslutning till den tilltänkta statliga affärsbanken.

Det är i detta sammanhang av intresse konstatera, att man i Canada planerar att upprätta en statlig investeringsbank med uppgift att lämna krediter åt industriföretag, särskilt mindre sådana. I England ha privatbankerna bildat ett konsortium med uppgift att lämna krediter, även för nygrundning, åt företag i industri och hantverk. Åtgärden avser att vara ett led i förberedelserna för arbetsanskaffning åt hemvändande soldater.

På det politiska såväl som det ekonomiska området möter man sålunda tendenser, vilka innebära hot mot småindustriens självständighet och "livsrum". I själva verket ligger det nog så till, att de taktiskt-politiska strävandena att vinna småindustrin för ett statsstyrt näringsliv medvetet eller omedvetet löpa parallellt med ett växande behov att stärka småindustriens ställning, vilket icke kan tillgodo-

ses utan stöd av gemensamma insatser i någon form. Frågan är närmast, om man skall låta staten ta hand om initiativet, både när det gäller att lära småföretagen att inbördes samarbeta och när det gäller att stödja dem med insatser, vilka de icke själva ens i samverkan äro mäktiga.

Antal företag, antal sysselsatta personer och omsättningens
storlek med fördelning efter företagets storlek.

(Enligt 1931 års företagsräkning.)

	Företagets storlek (arbetarantal)						Summa
	0-3	4-10	11-50	51-200	201-500	över 500	
<u>Ren industri:</u>							
antal företag	68.437	13.719	6.054	1.680	424	135	90.449
" personer	93.485	78.541	134.910	159.566	130.520	130.375	727.397
omsättning (milj.kr.)	471	606	1.156	1.416	1.180	1.275	6.104
<u>För industri och handel:</u>							
antal företag	9.181	5.832	1.756	235	29	12	17.045
" personer	18.363	33.554	34.286	21.969	9.248	7.954	125.374
omsättning (milj.kr.)	162	405	615	325	112	76	1.695

Antal arbetsställen, och antal arbetare vid arbetsställen, med nedanstående arbetarantal.

(Enligt 1940 års industriberättelse.)

Industrigrupper	mindre än 10		11 - 50		51 - 100		över 100		Samtliga	
	Arbets- ställen	Arbe- tare	Arbets- ställen	Arbe- tare	Arbets- ställen	Arbe- tare	Arbets- ställen	Arbe- tare	Arbets- ställen	Arbe- tare
Malmbrytning och metall- industri	2.726	13.291	1.336	29.947	228	15.865	341	152.868	4.631	211.971
Jord- och stenindustri	638	3.211	557	12.296	87	6.249	45	11.054	1.327	32.810
Träindustri	2.250	12.489	1.144	22.632	101	6.878	90	16.446	3.585	58.445
Pappers- och grafisk industri	614	3.250	423	9.542	74	5.070	142	36.941	1.253	54.803
Livsmedelsindustri	3.754	13.093	634	13.702	77	5.332	82	19.679	4.547	51.806
Textil- och beklädnads- industri	359	2.026	473	11.508	139	9.905	215	63.926	1.186	87.365
Läder-, hår- och gummivaru- industri	337	1.635	223	5.441	52	3.708	61	18.260	673	29.044
Kemisk-teknisk industri	356	1.357	142	3.164	26	1.798	41	13.146	565	19.465
Kraft-, belysnings- och vattenverk	771	1.900	130	2.708	12	822	10	3.531	923	8.961
Samtliga grupper	11.805	52.252	5.062	110.940	796	55.627	1.027	335.851	18.690	554.670

Jämförelse mellan tab. 4 i 1940 års Industrierättelse och Industriförbundets medlemsföretag år 1944 fördelade på storleksgrupper.

Industrigrupp (enl. Ind.Förb.:s uppdeln.)	Nr enl. Ind.st.	högst 10			11 - 50			51 - 100			över 100			Samtliga		
		Ind. 1940	I.F. 1944	I.F. i % av ind.	Ind. 1940	I.F. 1944	I.F. i % av ind.	Ind. 1940	I.F. 1944	I.F. i % av ind.	Ind. 1940	I.F. 1944	I.F. i % av ind.	Ind. 1940	I.F. 1944	I.F. i % av ind.
Järn- o. metallmanuf.	Ie,f,g	860	32		331	96		42	43		67	68		1.300	239	18
Verkstäder	I k	1.631	9		791	52		135	52		153	127		2.710	240	9
Varv	I l	71	-		46	2		3	3		14	12		134	17	13
Elektroindustri	I m	81	5		61	17		10	10		29	25		181	57	31
Trävaruexp.industri	III a-c	1.086	3		595	11		48	10		67	44		1.796	68	4
Cellulosaindustri	IV a	-	2		14	5		21	14		59	51		94	72	77
Pappersbruk o. -ind.	IV b,c	85	5		93	6		25	13		55	38		258	62	24
Träförädl., korkind.	III rest.	1.164	135		549	202		53	37		23	22		1.789	396	22
Grafisk industri	IV d-f	529	16		316	50		28	20		28	28		901	114	13
Chokladfabr.	V d	119	3		41	21		10	6		14	14		182	44	24
Bryggerier	V k	351	15		122	71		10	6		6	7		489	99	20
Textilindustri	VI	231	17		233	79		79	44		135	95		678	235	35
Konfektionsindustri	VI l	128	-		240	42		60	35		80	58		508	135	27
Garverier	VII a	17	3		19	17		4	6		8	14		48	40	83
Läder- o. skinnvarufabr.	VII	320	3		204	52		48	17		53	23		625	95	15
Kem.-tekn. industri	VIII	356	38		142	90		26	28		41	73		565	229	41
Stenindustri	II d	241	4		171	6		30	5		4	4		446	19	4
Kalk-,krit- o.cementind.	II e,f	31	1		51	6		12	3		8	4		102	14	14
Tegelbruk	II h	38	-		139	6		7	4		4	3		188	13	7
Glasbruk	II k	47	1		24	-		25	5		15	9		111	15	14
Kraftverk	IX a	600	1		83	4		8	3		5	1		696	9	1
Div. industri		31	-		60	6		28	7		72	70		191	83	
Samtliga		11.805	293	2,5	5.062	847	16,7	796	363	45,6	1.027	662	64,5	18.690	2.165	11,6